

Sygn. akt III CSK 60/17

POSTANOWIENIE

Dnia 12 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Grzegorzczak

SSN Krzysztof Pietrzykowski

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku J.K.

przy uczestnictwie [...]

o zniesienie współwłasności nieruchomości,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 12 maja 2017 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy oraz uczestniczki B.G.

od postanowienia Sądu Okręgowego w N.

z dnia 30 września 2015 r., sygn. akt III Ca .../14,

uchyla zaskarżone postanowienie i poprzedzające je postanowienie Sądu Rejonowego w G. z dnia 30 października 2013 r., sygn. akt I Ns .../12 i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w G. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 30 października 2013 r. Sąd Rejonowy w G. w sprawie z wniosku J.K. przy uczestnictwie [...], o zniesienie współwłasności na

wniosek tego ostatniego uczestnika stwierdził, że Skarb Państwa nabył przez zasiedzenie dnia 1 stycznia 1983 r.:

1. udział w 256/512 częściach w prawie własności nieruchomości położonej w miejscowości Ł. obj. KW [...] i wyrokiem Sądu Rejonowego w G. z dnia 29 września 2011 r., sygn. akt I C .../11 oznaczonej jako działki nr 936 o pow. 7,3006 ha, 938 o pow. 0,7290 ha, 926 o pow. 1,6630 ha,

2. prawo własności nieruchomości położonej w miejscowości Ł. obj. KW [...] i wyrokiem Sądu Rejonowego w G. z dnia 29 września 2011 r., sygn. akt I C .../11 oznaczonej jako działki nr 927 o pow. 1,5738 ha, 933 o pow. 0,6389 ha, 940 o pow. 0,9452 ha, 943 o pow. 0,4305 ha, 930 o pow. 0,8183 ha, 932 o pow. 0,5624 ha, 931 o pow. 0,8934 ha, - w miejsce udziałów J. M., D. K., S. W., B.G., B. K., J.K., E. T., S.Ł., J. A., B. A., G. J., E. K. oraz oddalił wniosek o zniesienie współwłasności (pkt II sentencji).

Sąd Rejonowy ustalił, że przedmiotem postępowania jest nieruchomość leśna położona w Ł. Grunty, które utworzyły tę nieruchomość, stanowiły własność E. z D. K. i D. K., a także częściowo J. D. We wsi Ł. w latach 50 - tych XX wieku przeprowadzono regulację gruntów podlegających przejęciu na rzecz Skarbu Państwa na podstawie dekretu z dnia 5 września 1947 r. o przejściu na własność Państwa mienia pozostałego po osobach przesiedlonych do Z.S.R.R. (Dz.U nr 59, poz. 318) i dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. o przejściu na własność Państwa niepozostających w faktycznym władaniu właścicieli nieruchomości ziemskich, położonych w niektórych powiatach województwa białostockiego, lubelskiego, rzeszowskiego i krakowskiego (Dz.U. nr 46, poz. 339, dalej: „dekret”). Mieszkańcy tych wsi zostali przesiedleni w ramach akcji „Wisła” w 1947 r. na ziemie zachodnie, bądź na tereny Z.S.R.R. Wśród osób przesiedlonych byli między innymi D. K. i jego żona E. K., którzy trafili do S. W. czasie przeprowadzanej regulacji przejęto należące do nich nieruchomości decyzją Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 r., PZR.19.II-d/15/1/56.

Grunt stanowiący przedmiot postępowania uczestniczył w postępowaniu wymiennym prowadzonym w oparciu o przepisy dekretu z 16 sierpnia 1949 r. o wymianie gruntów (jedn. tekst: Dz.U z 1962 r. Nr 46, poz. 226 ze zm.),

w zw. z art. 22 ust. 1 ustawy z 24 stycznia 1968 r. o scalaniu i wymianie gruntów (Dz.U. Nr 3, poz.13 ze zm.), w którym nie uczestniczyli następcy prawni D. K. i E. K. oraz nie otrzymali żadnej nieruchomości zamiennej.

Grunty objęte postępowaniem od 1947 r. znalazły się w posiadaniu Lasów Państwowych. Od momentu objęcia w posiadanie do chwili obecnej Nadleśnictwo prowadziło na tej nieruchomości gospodarkę leśną, w ramach której dokonywało zalesień, pielęgnacji drzewostanów, wykonywano zabiegi ochronne oraz prowadziło pozyskiwanie drewna. Czynności przedsięwzięte przez Nadleśnictwo udokumentowane były w planach urządzenia lasu. Pierwszy taki plan został opracowany na okres od dnia 1 stycznia 1953 r. do dnia 31 grudnia 1962 r., przy czym jego ważność została przedłużona do czasu sporządzenia nowego planu urządzenia lasu.

Następcy prawni E. i D. K. podejmowali starania zmierzające do odzyskania nieruchomości będącej przedmiotem postępowania, kierując w 1970 r. pisma do Ministra Rolnictwa, a następnie 15 listopada 1990 r. do Urzędu Wojewódzkiego Wydziału Geodezji, Kartografii i Gospodarki Gruntami, w dniu 19 listopada 1993 r. do Ministerstwa Przekształceń Własnościowych i w dniu 20 października 1999 r. do Ministerstwa Skarbu Państwa. Dotyczyły one zwrotu spornych nieruchomości. J. K. w dniu 23 lipca 2003 r. wystąpił także z wnioskiem do Wojewody [...] o stwierdzenie nieważności decyzji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 r., PZR.19.II-d/15/1/56. Decyzją z dnia 19 maja 2004 r. PR IV MK. 7716-1-45-03 Wojewoda [...] stwierdził nieważność tej decyzji. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi po rozpoznaniu odwołania Lasów Państwowych Nadleśnictwa Ł. uchylił tę decyzję i umorzył postępowanie przed organem pierwszej instancji. Natomiast postanowieniem z dnia 17 stycznia 2007 r. przekazał według właściwości Samorządowemu Kolegium Odwoławczemu w N. do rozpoznania wniosek J.K. z dnia 23 lipca 2003 r. Ostateczną decyzją z dnia 30 kwietnia 2007 r., SKO.I-01/201/GNp/07 Samorządowe Kolegium Odwoławcze w N. stwierdziło nieważność orzeczenia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 r. PZR.19.II-d/15/1/56 w części dotyczącej przejęcia przez Skarb Państwa nieruchomości stanowiącej w dacie przejęcia własność E. K. i D. K.

Wyrokiem z dnia 29 września 2011 r., wydanym w sprawie toczącej się do sygnatury akt I C .../11, Sąd Rejonowy w G. uzgodnił treść księgi wieczystej nr KW [...] z rzeczywistym stanem prawnym w ten sposób, że z księgi tej nakazał wyłączyć do nowej księgi sporne działki i wpisać jako właścicieli spadkobierców E. i D. K. Dotychczas nie została założona nowa Księga Wieczysta zgodnie z tym wyrokiem i nadal dla działek objętych między innymi niniejszym postępowaniem prowadzona jest księga wieczysta KW [...], w której jako właściciel ujawniony jest Skarb Państwa Lasy Państwowe Nadleśnictwo Ł.

Na gruncie tych ustaleń, Sąd pierwszej instancji uznał, że wniosek o zniesienie współwłasności jest niezasadny, gdyż wnioskodawca i wszyscy uczestnicy nie mogą skutecznie powoływać się na prawo współwłasności przedmiotowych nieruchomości, albowiem zasadny okazał się zgłoszony przez Skarb Państwa wniosek o zasiedzenie udziałów wnioskodawcy i pozostałych uczestników w nieruchomości oznaczonej jako dz. ew. nr 936, 938, 926, 927, 933, 940, 943, 930, 932, 931.

Zauważył, że pomiędzy stronami było bezsporne, że Skarb Państwa uzyskał władanie tych gruntów w latach 40 – tych XX wieku. Wyraził pogląd, że nie przesądza to jednak o tym, iż właśnie w tym czasie stał się on ich samoistnym posiadaczem, gdyż o samoistnym posiadaniu decyduje władanie w sposób odpowiadający korzystaniu z rzeczy przez właściciela. Skarb Państwa nie wykazał natomiast, aby od 1947 r. uzewnętrzniał swą wolę władania sporną nieruchomością jak właściciel. Podniósł, że z dokumentów przedłożonych przez Skarb Państwa – Lasy Państwowe wynika, iż dopiero od dnia 1 stycznia 1953 r. w oparciu o plan zagospodarowania lasu podmiot ten uzewnętrzniał wolę władania sporną nieruchomością jak właściciel.

Podkreślił, że podstawą nabycia przez Skarb Państwa spornej nieruchomości była decyzja Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956r., PZR.19.II-d/15/1/56, co do której stwierdzono jej nieważność w części dotyczącej przejęcia przez Skarb Państwa nieruchomości położonej w Łosiu, stanowiącej w dacie przejęcia własność E. K. i D. K., decyzją Samorządowego Kolegium Odwoławczego w N. z dnia 30 kwietnia 2007 r., SKO.I-01/201/GNp/07.

Wyraził pogląd, że miała ona charakter deklaratoryjny i wywołała skutki z mocą wsteczną. Zniosła ona więc skutki prawne orzeczenia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 r., co, jego zdaniem, przesądziło o nabyciu posiadania spornej nieruchomości przez Skarb Państwa w złej wierze.

Wskazał, że skoro termin zasiedzenia rozpoczął bieg przed dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego, to uznał, iż w zakresie określenia długości tego terminu miał zastosowanie art. XLI § 2 przepisów wprowadzających kodeks cywilny, zgodnie z którym bieg skróconego w kodeksie cywilnym terminu zasiedzenia rozpoczyna się od daty wejścia w życie kodeksu cywilnego, chyba że zasiedzenie przy uwzględnieniu dotychczasowych przepisów nastąpiłoby wcześniej. Licząc zatem okres zasiedzenia od dnia 1 stycznia 1953 r. Sąd pierwszej instancji uznał, że nabycie własności nastąpiło z dniem 1 stycznia 1983 r.

Sąd Rejonowy nie podzielił stanowiska Sądu Najwyższego, wyrażonego w postanowieniach z dnia 9 maja 2003 r., V CK 24/03 (LEX nr 157310) i V CK 13/03 (OSP 2004, nr 4, poz. 53), zgodnie z którymi właściciele nieruchomości przejętej przez Skarb Państwa z naruszeniem prawa nie mogli efektywnie na drodze prawnej dochodzić jej zwrotu do czasu powołania sądownictwa administracyjnego i ocenił, że w sprawie nie było podstaw do przyjęcia, iż doszło do zawieszenia biegu terminu zasiedzenia na podstawie art. 121 pkt 4 k.c. w zw. z art. 175 k.c.

Wskazał, że z zeznań wnioskodawcy i uczestników B.G. oraz J. A. nie wynikało, aby E. K. i D. K. oraz ich następcy prawni znajdowali się w jakiejś sytuacji szczególnie dotkliwej w porównaniu z innymi obywatelami. Nie byli oni zaangażowani w działalność opozycyjną; w związku z czym, jego zdaniem, nie ma podstaw do uznania, aby brak konkretnych działań zmierzających do odzyskania nieruchomości objętej postępowaniem był związany z tym, że przed 1989 r. wnioskodawca i uczestnicy oraz ich poprzednicy prawni, nie mieli możliwości wystąpienia na drogę sądową o wydanie spornej nieruchomości.

Na skutek apelacji wnioskodawcy oraz uczestników [...] Sąd Okręgowy w N. postanowieniem z dnia 30 września 2015 r. zmienił pkt 1 zaskarżonego

postanowienia w ten sposób, że datę 1 stycznia 1983 r. zastąpił datą 1 września 2000 r. i w pozostałej części apelację oddalił.

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego, natomiast ocenę prawną tych ustaleń uznał częściowo za błędną. W kontekście wykładni dokonanej w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2015 r. III CZP 82/14 (OSNC 2015, nr 11, poz. 126) jak również uchwale Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2007 r., III CZP 30/07 (OSNC 2008, nr 5, poz. 43) uznał, że ujawnione w sprawie fakty, realnie uniemożliwiały wnioskodawcy i pozostałym uczestnikom postępowania odzyskanie nieruchomości, przez okres do dnia 31 sierpnia 1980 r., tj. do daty rozpoczęcia działalności przez Naczelny Sąd Administracyjny.

Ocenił, że Sąd Rejonowy niezasadnie przypisał właścicielskie posiadanie Skarbowi Państwa od 1953 r. tj. od czasu sporządzenia planu urządzenia lasu. Jego zdaniem, takie posiadanie mogło być traktowane jak zarząd, gdyż Nadleśnictwo nie miało jeszcze żadnych podstaw do traktowania się jak właściciel; dopiero wydanie orzeczenia w 1956 r. przez organ administracji rządowej dawało podstawy do właścicielskiego posiadania (animus) przez Skarb Państwa - Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Ł. Posiadanie to nie mogło jednak rozpocząć biegu terminu zasiedzenia z uwagi na brak faktycznej, realnej możliwości obalenia decyzji administracyjnej z 1956 r. do czasu wejścia w życie ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o Naczelnym Sądzie Administracyjnym oraz o zmianie ustawy - Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. Nr 4 poz. 8), a w konsekwencji brak było możliwości skutecznego dochodzenia jej wydania przed sądem.

Stwierdził, że do dnia 31 sierpnia 1980 r., z uwagi na warunki ustrojowe i stan prawny wówczas obowiązujący, skuteczne dochodzenie roszczenia o wydanie przedmiotowych działek nie było możliwe ze względu na niedostępność środków prawnych, które pozwoliłyby podważyć akt władzy publicznej w postaci orzeczenia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 r., jak też ze względu na to, że powszechna praktyka stosowania obowiązujących przepisów, obiektywnie biorąc, nie stwarzała realnych

szans uzyskania korzystnego dla uprawnionych rozstrzygnięcia. W rezultacie przyjął, że bieg zasiedzenia mimo samoistnego posiadania przedmiotowych działek przez Skarb Państwa nie mógł rozpocząć się i uznał, że początek posiadania samoistnego, prowadzącego do zasiedzenia zaczął się od dnia 1 września 1980 r.

Zauważył, że wprowadzie następcy prawni E. i D. K. podejmowali starania zmierzające do odzyskania przedmiotowej nieruchomości, kierując począwszy od 1970 r. pisma do organów administracji, ale ocenił, że nie można uznać, iż były to czynności, o których mowa w treści art. 123 § 1 pkt 1 k.p.c., które przerwały bieg zasiedzenia po dniu 1 września 1980 r.

W ocenie Sądu Okręgowego, objęcie przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Nadleśnictwo Ł. na podstawie decyzji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z 5 października 1956 r. w samoistne posiadanie przedmiotowej nieruchomości, było posiadaniem w dobrej wierze. Nabycie bowiem przez Skarb Państwa nieruchomości na podstawie decyzji administracyjnej, uznanej w późniejszym czasie w postępowaniu nadzorczym za nieważną, było posiadaniem samoistnym w dobrej wierze (por. postanowienie Sadu Najwyższego z dnia 26 listopada 2014 r., I CSK 658/13, LEX nr 1621304).

Sąd Okręgowy w końcu wskazał, że mając na uwadze zawieszenie biegu zasiedzenia, do dnia 1 września 1980 r. należało stwierdzić, że zasiedzenie nastąpiło z dniem 1 września 2000 r. (art. 172 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym od 1 października 1990 r.). Za niezasadny uznał zarzut naruszenia art. 5 k.c., podnosząc, że przepis ten nie niweczy praw podmiotowych nabytych z mocy prawa, a takim jest nabycie własności przez zasiedzenie.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca i uczestniczka B. G. zarzucili naruszenie art. 172 § 1 w zw. z art. 336 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie oraz art. 123 § 1 pkt 1 i art. 124 § 1 pkt 4 k.c. w zw. z art. 175 k.c. przez ich błędną wykładnię, a także naruszenie art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie. Wnieśli o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz poprzedzającego je postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na gruncie niewadliwie dokonanych ustaleń Sąd Rejonowy ocenił, że Skarb Państwa Lasy Państwowe objęły sporną nieruchomość leśną w samoistne posiadanie od dnia 1 stycznia 1953 r., gdyż wtedy sporządzając plan zagospodarowania lasu uzewnętrznili wolę władania sporną nieruchomością jak właściciel. Sąd Okręgowy natomiast przyjmując za własne ustalenia faktyczne zaskarżonego wyroku ocenił, że do wydania orzeczenia przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 ustalenia te dają podstawę do oceny, że był to zarząd, nie stanowiący samoistnego posiadania. Niewyjaśniając bliżej tej oceny prawnej, zresztą sprzecznej częściowo ze stanowiskiem samego Skarbu Państwa, nie naruszył jednak w sposób istotny art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. gdyż uzasadnienie zaskarżonego postanowienia pozwala ocenić, czy w tym zakresie Sąd Okręgowy naruszył prawo materialne. Skarżący więc nie wykazali, jakoby ten brak uzasadnienia mógł wywrzeć wpływ na wynik sprawy. W rezultacie, bezpodstawna okazała się podstawa naruszenia prawa procesowego i w związku z tym należało przejść do oceny zarzutów materialnych.

Sąd Okręgowy nie naruszył art. 123 § 1 pkt 1 w zw. z art. 175 k.c., ze względu na wystąpienie przez poprzednika prawnego wnioskodawcy i skarżące uczestniczki Szymona Króla w dniu 15 listopada 1990 r. do Urzędu Wojewódzkiego w N. z wnioskiem o zwrot nieruchomości (w tym leśnych) przejętych na własność Państwa orzeczeniem Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 r. Zdarzenia przewidujące przerwanie biegu zasiedzenia zostały określone w art. 123 w związku z art. 175 k.c. w sposób wyczerpujący. Trzeba zgodzić się z dominującym w literaturze poglądem, że bieg terminu zasiedzenia przerywa jedynie „akcja zaczepna” właściciela zmierzająca (bezpośrednio) do osiągnięcia rezultatu określonego normą art. 122 § 1 pkt 1 k.c. Wbrew stanowisku skarżących, żaden organ administracji państwowej nie był kompetentny do rozpoznania żądania następcy prawnego byłych właścicieli D. i E. K. o zwrocie przedmiotowych działek. Sami skarżący zauważyli natomiast, że w powołanym piśmie z dnia 15 listopada 1990 r. skierowanym do Urzędu Wojewódzkiego, ich poprzednik prawny S. K. nie wnosił o stwierdzenie nieważności orzeczenia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 r. Na

marginiesie można zauważyć, że bieg terminu zasiedzenia został przerwany w dniu 8 listopada 2007 r. w wyniku wystąpienia przez J.K. z powództwem o uzgodnienie stanu księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, które zostało rozpoznane w sprawie I C .../11 Sądu Rejonowego w G. (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 28 lipca 1992 r., III CZP 87/92, OSNC 1993, nr 3, poz. 31).

Nie można natomiast odeprzeć pozostałych zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej. O posiadaniu i jego postaci decyduje wyłącznie sposób władania rzeczą. Według art. 172 k.c. i obowiązującego od 1 stycznia 1947 r. wcześniej art. 50 dekretu z dnia 11 października 1946 r. - Prawo rzeczowe (Dz. U. Nr 57, poz. 319 ze zm.) - ujmujących przesłanki zasiedzenia nieruchomości liberalniej niż ustawodawstwa dzielnicowe (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2002 r., III CZP 72/01, OSNC 2002, nr 9, poz. 107) - do nabycia nieruchomości przez zasiedzenie wystarcza samoistne jej posiadanie przez przewidziany w ustawie okres, różny w zależności od tego, czy do uzyskania posiadania samoistnego doszło w dobrej, czy też w złej wierze.

W niektórych sytuacjach zarząd nieruchomością przez organ państwowy istotnie nie mógł prowadzić do posiadania samoistnego tej nieruchomości przez Skarb Państwa, np. zarząd wykonywany na podstawie dekretu z dnia 16 grudnia 1918 r. w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego (Dz. Pr. P.P., Nr 21, poz. 87 ze zm.), zarząd wykonywany na podstawie dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 ze zm.), zarząd państwowy nad budynkami wykonywany na podstawie rozporządzenia Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 9 czerwca 1959 r. w sprawie przejmowania budynków w zarząd państwowy (Dz. U. Nr 38, poz. 237 ze zm.) i rozporządzenia Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 5 października 1974 r. w sprawie przejmowania budynków niestanowiących własności jednostek gospodarki społecznej w zarząd terenowych organów administracji państwowej lub jednostek gospodarczych (Dz. U. Nr 37, poz. 222).

W tych wypadkach, zarząd łączył się z faktycznym władaniem nieruchomością za właściciela lub dotychczasowego posiadacza. Władanie to nie przybierało więc nawet postaci posiadania zależnego, lecz dzierżenia (art. 338 k.c.; por. także

uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasadę prawną – z dnia 8 grudnia 1987 r., III CZP 47/87, OSNC 1988, nr 7 - 8, poz. 91; uchwałę Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 1956 r. z uzupełnieniem wprowadzonym Uchwałą Całej Izby Cywilnej z dnia 26 października 1956 r., 1 CO 9/56, OSN 1957, nr I, poz. 1; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1997 r., II CKN 408/97, OSNC 1998, nr 4, poz. 61).

Inaczej jednak było w sytuacjach, w których zarząd organu państwowego wyrażał się sprawowaniem nad nieruchomością władztwa odpowiadającego wykonywaniu własności państwowej (por. art. 6 ust. 2 dekretu PKWN z dnia 12 grudnia 1944 r. o przejęciu niektórych lasów na własność Skarbu Państwa, art. 6 i 24 ustawy z dnia 20 grudnia 1949 r. o państwowym gospodarstwie leśnym, Dz. U. Nr 63, poz. 494 ze zm.). Skoro z istoty Skarbu Państwa wynika, że skutki cywilnoprawne działania organu państwowego powstają na rzecz Skarbu Państwa, a o posiadaniu samoistnym rozstrzyga wyłącznie sposób władania rzeczą, odpowiadające wykonywaniu własności państwowej zarządzanie nieruchomością przez taki organ było niewątpliwie jednoznaczne z posiadaniem samoistnym tej nieruchomości przez Skarb Państwa (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 1999 r., II CKN 614/98, OSNC 2000, nr 6, poz. 115). Należy dodać, że zgodnie z przyjmowaną uprzednio zasadą jedności własności państwowej także państwowe osoby prawne jedynie wykonywały - jakkolwiek we własnym imieniu - tę własność; skutki związane z posiadaniem samoistnym nieruchomości przez państwową osobę prawną mogły powstać tylko na rzecz Skarbu Państwa.

Wysiedlenie byłych właścicieli przedmiotowych działek leśnych w ramach akcji „Wisła” w 1947 r. na ziemię zachodnie niewątpliwie uniemożliwiło im bezpośrednie nimi władztwo. Posiadacz może jednak w stosunku do rzeczy przejściowo nie wykonywać władztwa i na skutek tego nie traci jej posiadania, istotne bowiem jest nie to, czy posiadacz wykonuje względem rzeczy konkretne czynności, lecz to, czy ma możliwość ich wykonywania bez potrzeby wytaczania np. powództwa o przywrócenie posiadania. Występowanie tej możliwości przesądza o istnieniu posiadania. Faktyczne władztwo charakteryzujące posiadanie samoistne wchodzi w grę wtedy, gdy określona osoba znajduje się w sytuacji, która

pozwała jej na korzystanie z rzeczy, i to w taki sposób, jakby była ona jej własnością (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1994 r., III CRN 18/94, LEX nr 137701).

Natomiast objęcie ich w posiadanie przez Skarb Państwa – Lasy Państwowe wymagało nie tylko faktycznego nimi władania ale i wykazania elementu *animus rem sibi habendi*. Można zgodzić się z Sądem Rejonowym, że dopiero od dnia 1 stycznia 1953 r., sporządzając plan zagospodarowania lasu, Skarb Państwa Lasy Państwowe uzewnętrznili wolę władania sporną nieruchomością jak właściciel. W świetle tych uwag należy przyjąć, że Skarb Państwa Lasy Państwowe był niewątpliwie posiadaczem samoistnym przedmiotowych działek od tej daty. Jak wiadomo przy badaniu przesłanek zasiedzenia należy precyzyjnie ustalić termin początkowy posiadania samoistnego i od niego liczyć początek biegu terminu zasiedzenia, gdyż jeżeli zasiedzenie na rzecz posiadacza już nastąpiło, nie można - w celu stwierdzenia zasiedzenia - doliczać jego posiadania, do posiadania osoby, na rzecz której poprzedni posiadacz przeniósł swoje posiadanie (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 1966 r., OSNCP 1967, nr 5, poz. 67).

Charakterystyczne w sprawie jest, że zawładnięcie spornymi działkami nastąpiło w wyniku akcji „Wisła” przeprowadzonej w 1947 r., gdy tymczasem regulacja prawna umożliwiająca Skarbowi Państwa nabycie własności nieruchomości po osobach wtedy przymusowo wysiedlonych została zawarta dopiero w dekreście z dnia 27 lipca 1949 r. o przejęciu na własność państwa nie pozostających w faktycznym władaniu właścicieli nieruchomości ziemskich położonych w niektórych powiatach województwa białostockiego, lubelskiego, rzeszowskiego i krakowskiego. Poza tym, przejęcie na własność tych nieruchomości następowało nie *ex lege*, lecz na podstawie decyzji powiatowej władzy administracji ogólnej (art. 3 ust. 1 tego dekretu).

Skoro więc wskazane zawładnięcie nastąpiło bez żadnego tytułu prawnego, to objęcie wtedy ich w posiadanie przez Skarb Państwa nastąpiło w złej wierze. Dobrą wiarę (art. 7 k.c.) wyłącza bowiem istnienie takich okoliczności, które u przeciętnego człowieka powinny wzbudzić poważne wątpliwości, że nie

przysługuje mu prawo do korzystania z rzeczy (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2010 r., II CSK 374/09, LEX nr 677771). Jak wiadomo, instytucja zasiedzenia jest odstępstwem od zasady nienaruszalności prawa własności i dlatego wszelkie wątpliwości powinny być tłumaczone na korzyść ochrony własności (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 października 2004 r., II CK 33/04, LEX nr 194129).

Pamiętać należy, że nie jest zadaniem sądu orzekającego w sprawie o stwierdzenie nabycia własności przez zasiedzenie ocena moralnej postawy posiadacza, a ustalenie rzeczywistego stanu jego świadomości, jako „jako pewnej istniejącej obiektywnie okoliczności faktycznej”. O istnieniu dobrej wiary posiadacza nieruchomości decyduje chwila objęcia jej w posiadanie. Późniejsza zmiana świadomości posiadacza nie ma znaczenia w myśl przyjętej przez ustawodawcę zasady *mala fides superveniens non nocet* (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2014 r., V CSK 579/13, LEX nr 1604654 i z dnia 3 grudnia 2014 r., III CSK 306/13, LEX nr 1622318). Skoro więc objęcie przedmiotowych działek w posiadanie przez Skarb Państwa Lasy Państwowe nastąpiło w dniu 1 stycznia 1953 r., to nietrafnie Sąd Okręgowy oceniał istnienie dobrej wiary według daty wydania decyzji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 r., PZR.19.II-d/15/1/56.

Niewątpliwie to dopiero ta decyzja pozbawiła E. i D. K. tytułu prawnego do spornych działek i bez jej podjęcia Skarb Państwa nie mógłby wcześniej skutecznie obronić się przed roszczeniem windykacyjnym przesiedlonych przymusowo właścicieli w wyniku akcji „Wisła”. Jeżeli więc termin zasiedzenia przedmiotowych działek przez Skarb Państwa, jak wynika z powyższych uwag rozpoczął bieg w dniu 1 stycznia 1953 r. to jego zawieszenie mogło nastąpić od dnia 5 października 1956 r. (por. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 października 1996 r., III CZP 83/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 47 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2000 r., V CKN 767/00, OSNC 2001, nr 7 - 8, poz. 110).

Sąd Najwyższy w powołanych uchwałach składów powiększonych odstąpił od poglądu wyrażonego w uchwale dnia 18 listopada 1992 r., III CZP 133/92 (OSP 1993, nr 7, poz. 153) według, której Skarb Państwa nie może zaliczać

do czasu posiadania w rozumieniu art. 172 k.c. okresu władania nieruchomością jak właściciel na podstawie decyzji administracyjnej, której nieważność została następnie stwierdzona ze względu na sprzeczność tej decyzji z prawem. Do biegu zasiedzenia, oprócz art. 173 i 176 k.c., stosuje się, zgodnie z art. 175 k.c., odpowiednio przepisy o biegu przedawnienia. Podobne rozstrzygnięcie zawierał art. 53 prawa rzeczowego (w związku z tym przepisem por. również art. 277 i nast. Kodeksu zobowiązań oraz art. 109 i nast. przepisów ogólnych prawa cywilnego, a co do kwestii intertemporalnych - art. XLI § 1 p.w.k.c.). Konsekwencją wskazanego odesłania jest w szczególności możliwość odpowiedniego stosowania do biegu zasiedzenia w okresie przed 1 stycznia 1965 r. art. 277 pkt 4 Kodeksu zobowiązań oraz art. 109 pkt 4 przepisów ogólnych prawa cywilnego, stanowiących, że bieg przedawnienia nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu względem wszelkich roszczeń, gdyż powodu zawieszenia wymiaru sprawiedliwości albo siły wyższej nie można ich dochodzić przed sądami polskimi - a do biegu zasiedzenia w okresie od 1 stycznia 1965 r.: art. 121 pkt 4 k.c., przewidującego, iż bieg przedawnienia nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu co do wszelkich roszczeń, gdy z powodu siły wyższej uprawniony nie może ich dochodzić przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw danego rodzaju - przez cały czas trwania przeszkody.

Dopuszczalność stosowania do biegu zasiedzenia tych przepisów odpowiada podstawowemu założeniu instytucji zasiedzenia: utracie własności rzeczy na korzyść jej samoistnego posiadacza w wyniku niewykonywania przez właściciela swych uprawnień w terminie biegu zasiedzenia; założenie to implikuje zatem realną możliwość podejmowania przez właściciela w terminie zasiedzenia kroków prawnych zmierzających do odzyskania przedmiotu własności. Przeszkody natury politycznej mogą być więc okolicznością, która może być zrównana w skutkach z siłą wyższą, o której mowa w art. 121 pkt 4 k.c., który poprzez art. 175 k.c. ma zastosowanie do biegu zasiedzenia.

Chodzi tu o niezależny od właściciela, wywołany uwarunkowaniami politycznymi, obiektywny, o powszechnym zasięgu oddziaływania stan niemożności skutecznego dochodzenia na drodze prawnej wydania nieruchomości (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 października 20015 r., IV CSK 473/13,

LEX nr 1925691). Istnienie siły wyższej jako przeszkody w dochodzeniu przez właściciela zwrotu nieruchomości bezprawnie zajętej przez Państwo w okresie działań nacjonalizacyjnych po drugiej wojnie światowej można przyjąć także wtedy, gdy wykazane zostanie, że właściciel ze względu na swoją indywidualną sytuację lub przynależność do określonej grupy społecznej, nie mógł, obiektywnie rzecz oceniając, liczyć na skuteczność dochodzenia roszczeń przez czas istnienia PRL lub przez jakiś okres. Dla wykazania tej okoliczności nie wystarczy oczywiście samo subiektywne przeświadczenie uprawnionego, że w tym okresie bezcelowe było podejmowanie jakichkolwiek tego rodzaju kroków (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2008 r. II CSK 241/08 OSNC-ZD nr A, poz. 2)

Wbrew stanowisku Sądu Rejonowego Sąd Okręgowy mając na uwadze okoliczności sprawy zaakceptował wykładnię o stosowaniu do zasiedzenia wskazanych wyżej uregulowań o zawieszeniu biegu przedawnienia wyrażoną w postanowieniach Sądu Najwyższego z 9 maja 2003 r., V CK 24/03 i V CK 13/03. Został w nich wyrażony pogląd, iż nie sposób przyjąć, „że właściciele spornej nieruchomości mogli efektywnie na drodze prawnej dochodzić jej zwrotu w okresie sięgającym, jeżeli nie końca lat osiemdziesiątych, to w każdym razie chwili wejścia w życie ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o Naczelnym Sądzie Administracyjnym oraz o zmianie ustawy - Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. Nr 4, poz. 8)”. Na przeszkodzie stał niezależny od nich, wywołany uwarunkowaniami politycznymi, obiektywny stan o powszechnym zasięgu oddziaływania. Stan taki jest porównywalny ze stanem siły wyższej (zawieszenia wymiaru sprawiedliwości) uniemożliwiającym uprawnionemu dochodzenie swych roszczeń przed sądem lub innym organem i w konsekwencji powodującym zawieszenie biegu przedawnienia oraz zasiedzenia (por. zachowujące odpowiednio aktualność zapatrywania wyrażone w orzeczeniach Sądu Najwyższego: z dnia 11 października 1996 r., III CZP 76/96, OSNC 1997, nr 2, poz. 16, z dnia 11 lutego 1997 r., II CKN 78/96, LEX nr 55387, z dnia 12 marca 2002 r., IV CKN 1697/00, LEX nr 54373, oraz z dnia 14 marca 2002 r., IV CKN 878/00, LEX nr 53921).

W sprawie niewątpliwym jest, że z chwilą wydania decyzji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 r., PZR.19.II-d/15/1/56 o przejęciu spornych działek na rzecz Skarbu Państwa obiektywnie rzecz

ujmując wystąpienie z powództwem o ich wydanie z góry było skazane na niepowodzenie. Rozumowanie Sądu Okręgowego prowadzące do wniosku, że z chwilą powstania sądownictwa administracyjnego, tj. po dniu 1 września 1980 r. stan zawieszenia ustał nie jest trafne. Jeżeli przyjąć, że bez tej kontroli ze względu na istniejące w PRL uwarunkowania polityczne wystąpienie z żądaniem stwierdzenia nieważności decyzji z góry było skazane na niepowodzenie, to oczywiście samo jego powołanie nie mogło wzruszyć orzeczenia z dnia 5 października 1956 r. Należało więc uwzględnić jeszcze hipotetyczny niezbędny do przeprowadzenia tego postępowania.

Postępowanie administracyjne wszczęte wnioskiem J.K. z dnia 23 lipca 2003 r., do Wojewody [...] o stwierdzenie nieważności decyzji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z 5 października 1956 r. PZR.19.IId/15/1/56. zakończyło się dopiero ostateczną decyzją z dnia 30 kwietnia 2007 r., SKO.I-01/201/GNp/07, którą Samorządowe Kolegium Odwoławcze w N. stwierdziło nieważność tego kwestionowanego w tym postępowaniu orzeczenia w części dotyczącej przejęcia przez Skarb Państwa nieruchomości stanowiącej w dacie przejęcia własność E. K. i D. K.

Wystąpienie z tym wnioskiem do wojewody, a nie do właściwego kolegium samorządowego, nie może obciążać skarżących, skoro w kwestii, kto jest właściwy do rozpoznania takiego wniosku sądownictwo administracyjne nie było jednolite (por. niezależnie od zapadłego w sprawie postanowienia Ministra Rolnictwa i Rozwoju z dnia 17 stycznia 2007 r. GZM-057-625-202/06, np. wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z dnia 14 czerwca 2010 r., II SA/Kr 424/10 (LEX nr 643754) i Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 10 maja 2007 r., IV SA/WA 352/07, LEX nr 346397). Należało więc przyjąć, że gdyby Jerzy Król wystąpił z wnioskiem z dniem powołania sądów administracyjnych w dniu 1 września 1980 r., to decyzję stwierdzającą nieważność orzeczenia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z 5 października 1956 r., PZR.19.IId/15/1/56 mógł uzyskać po 3 latach, 4 miesiącach i 7 dniach. O taki termin więc należało przedłużyć okres braku możliwości skutecznego dochodzenia przez skarżących swych roszczeń przed sądem. Zawieszony więc termin trzydziestoletni biegł w dalszej części od 1 czerwca 1984 r. i skończyłby się więc w 2010 r. - gdy

tymczasem został przerwany przez wytoczenie powództwa o uzgodnienie stanu księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym w dniu 8 listopada 2007 r.

Ze wskazanych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

kc

aj